

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

Hacı Bektâş Velî'nin Elbistan, Göksun ve Afşin'de Bıraktığı İzler

Traces of Hacı Bektaş Veli in Elbistan, Göksun and Afşin

İlyas Gökhan

Prof.Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

igokhan@ohu.edu.tr,

ORCID No: 0000-0002-5576-8071

Öz: Bu çalışmada Hacı Bektâş Velî'nin Anadolu'ya girdikten sonra bir müddet bulunduğu Elbistan, Göksun ve Afşin'de bıraktığı izler incelenecektir. Moğolların Türkistan ve Horasan'ı istila etmeleri üzerine onların önünden göç eden halkın yanında âlimler, mutasavvıflar ve dervişler de vardı. Bunlardan biri olan Hacı Bektâş Velî'nin Elbistan'da ve çevresinde yaşadığı bilinmektedir. Ondan birkaç yıl önce şeyhi Dede Garkın da bölgeye gelmiş ve Göksun'un Kanlıkavak köyünde bulunmuş, halife ve dervişleri burada bir zaviye yaptırmışlardır. Bu zaviye yakınında bulunan bir köyde Osmanlı dönemi kayıtlarına göre Dede Garkın'ın oğulları ziraat yapmaktaydılar. 1240'ta bölgede cereyan eden Babai İsyanı sonrası Hacı Bektâş Velî bölgeyi terk ederek Suluca Karahöyük'e (Hacıbektaş) göç etmiştir. Dede Garkın'ın ise Güneydoğu Anadolu bölgesine gittiği bilinmektedir. Hacı Bektâş Velî'nin halifelerinden olduğu kabul edilen Himmet Baba (Ümmet Baba) Elbistan'da yaşamıştır. Ümmet Baba'nın Elbistan'da bulunan türbesinin yanına Dulkadir Beyliği zamanında zaviye, medrese ve camii yapılmıştır. Yöre halkı kentin önemli ziyaretgâhlarından biri olan Himmet Baba'ya büyük bir saygı duymaktadır. Hacı Bektâş Velî'nin halifelerinden biri olan Dede Baba (Deve Baba) ise Afşin'e (Efsus) yerleşmiştir. Himmet Baba ve Dede Baba'nın kardeş oldukları, her ikisi için de türbe ve zaviye yapıldığı, Dulkadir Beyliği ve Osmanlı dönemlerinde bunların imar edildiği bilinmektedir. 1563 Tarihli Maraş Tahrir Defteri'ne göre Dede Baba Zaviyesi'nde Hacı Bektâş Velî evlatlarının görevli olduğu kayıtlıdır.

Anahtar Kelimeler: Hacı Bektâş Velî, Dede Baba, Elbistan, Göksun, Afşin.

Abstract: It will examine that Hacı Bektash' influence on Elbistan, Goksun and Afsin after he came to Anatolia. There are dervishes and scientists, with peoples who migrate because the Mongols invaded to Turkistan. It is known that Hacı Bektash, one of them, lived in Elbistan and its periphery. One years ago his sheikh Dede Garkın came to the region and live in Kanlıkavak village of Goksun and Dede Garkın's dervishes build to dervish lodge here. According to the Ottoman Archive sources Dede Garkın's sons they were farming in a village where located in close this village. After the Babai revolt (1241) Hacı Bektash migrated to Sulucakarahoyuk. Dede Garkın went to the southeastern Anatolia. The Father Ummet (Himmet) who one of the Hacı Bektas' caliph lived in Elbistan. It was build mosque and dervish lodge near the Father Ummet's mosque where located in Elbistan in the Dulkadir Emirate period. The locals were respecting so much the Father Ummet. The Father Dede (Deve), one of the other caliph of Hacı Bektas, lived in Afsin (Efsus). It is known that the Father Ummet and Dede were brothers, build dervish lodge and mosque for both and these were constructed again in the Ottoman and Dulkadir Emirate period. According to the Marash Tahrir source (1563) Hacı Bektash' sons were employe in the Father Dede's dervish lodge.

Keywords: Hacı Bektash, the Father Dede, Elbistan, Goksun, Afsin.

Bölgenin Türkler Tarafından Fethi

Yukarı Ceyhan bölgesi olarak adlandırılan Elbistan, Afşin ve Göksun yöresi batıda Adana, kuzeyde Sivas, kuzeybatıda Kayseri, doğuda Malatya, Güneydoğuda Adıyaman ve güneyde ise Maraş'la çevrili geniş bir alandır. Bölgenin merkezi durumunda olan Elbistan Şardağı'nın kuzey eteklerinden ovaya doğru inen düzlükte kurulmuş olup 1515 yılına kadar Maraş ile birlikte Dulkadir Beyliği'nin merkezi olmuştur. Dulkadir Beyliği'nin Osmanlılar tarafından ortadan kaldırılmasından sonra Maraş'a bağlı bir kaza haline getirilmiştir. Selçuklu döneminde bölgede Elbistan, Afşin (Arabisossun-Efsus) ve Göksun birer önemli yerleşim merkezi olarak öne çıkarken daha sonraki süreçlerde bunlara Ekinözü ve Nurhak da eklenmiştir. Elbistan bölgesi yüksekliği 3000 metreyi bulan Binboğa, Berit, Nurhak ve Engizek dağları ile çevrili olup Ceyhan Irmağı ile birlikte ona dökülen Hurman, Göksun ve Söğütlü çayları tarafından sulanan 1300 metreyi bulan verimli bir ovadır.

Elbistan yöresi Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurucusu Süleymanşah'ın komutanlarından Emir Buldacı tarafından 1085-86'da Bizans'ın valisi olan Phileretos'tan alınmıştır. Bölgede Türklerin de yerleşmesiyle birlikte Ermeni, Süryani ve Rumların da bulunduğu kozmopolit bir nüfus oluşmuştur. 1097'de bölge Haçlıların istilasına uğramıştır. Haçlılar Maraş'ta bir senyörlük Elbistan'da da ise küçük bir prenslik kurmuşlardır. I. Kılıçarslan 1103'te Haçlıların elinden Elbistan'ı almıştır. Bölgede 1100'lerden 1150'lere kadar Selçuklu-Dânişmendli çekişmesi yaşanmıştır. 1150'lerde bölgeyi kesin olarak Selçuklu topraklarına katan I. Mesut oğlu Kılıçarslan'ı Elbistan'a melik tayin etmiştir. Kılıçarslan sultan olduktan sonra Elbistan'a büyük önem vermiş ve oğlu Mugiseddin Tuğrulşah'ı buraya melik olarak göndermiştir. Sultan II. Rükneddin Süleymanşah, 1201'de Elbistan'ı doğrudan merkeze bağlayarak kardeşi Tuğrulşah'ı Erzurum'a yollamıştır. Bundan sonra Elbistan merkez Konya'dan gönderilen valiler tarafından idare edilmiştir (Yinanç, 1340, 1341). Selçuklular zamanında önemli bir kent haline gelip zaman zaman ordunun doğu ve güney seferlerinde uğradığı bir yer olmuştur. I. Gıyaseddin Keyhüsrev 1195'te tahtı terk ettiğinde bir müddet Elbistan'da konaklamıştır. I. İzzeddin Keykavus 1218'de düzenlediği Halep seferine giderken Elbistan'a gelmiş ve burada savaş meclisi kurmuştur. Halep önlerinde uğradığı mağlubiyet sonrası Elbistan'a dönüp yenilgide suçlu olduğunu gördüğü birçok ümerasını da burada yakarak öldürmüştür. I. Alâeddîn Keykubâd 1234'te Eyyubi meliklerinin Anadolu'ya düzenledikleri seferin önünü Elbistan'da kesip onları Akçaderbent geçidinde ağır bir yenilgiye uğratmıştır.

Selçuklular zamanında Elbistan bölgesinde siyasi, sosyal, dinî ve kültürel bakımdan da önemli olaylar yaşanmıştır. 13.yüzyılın başlarında Anadolu'nun kuzeyinde Trabzon merkez olmak üzere Komnenos Hanedanı ve Çukurova bölgesinde de Kilikya Ermenileri hâkimdi. Bu yüzden Moğolların önünden kaçarak Selçuklulara sığınanlar Malatya, Maraş ve Sivas üzerinden Anadolu'nun içlerine geçmişlerdir. Türkistan ve Horasan'dan Anadolu'ya girip başkent Konya'ya gitmek isteyen birçok âlim ve mutasavvıfın yolu da bölgeye düşmüştür. Bunlar arasında bir Vefâiyye şeyhi olan Dede Garkın ve Hacı Bektâş Velî de bulunmaktadır. Dede Garkın'ın halifesi olan Baba İlyas el-Horasanî ise Amasya'ya yerleşmiştir. Hacı Bektâş Velî'nin de Baba İlyas el-Horasanî'nin halifesi olduğu kabul edilmektedir. Yine Malatya-Adıyaman sınırında bulunan Kefersud'a ise Baba İlyas el-Horasanî'nin müritlerinden Baba İshak yerleşmiştir. Bu şahsiyetlerin zaman zaman Dede Garkın'ın zaviyesinin bulunduğu Elbistan'a bağlı Göksun'da bir araya geldikleri bilinmektedir (Ocak, 1996: 116; Ocak, 1991: 99-100).

Dede Garkın (Karkın)

Dede Garkın, Sultan I. Alâeddîn Keykubâd zamanında Anadolu'ya gelen Oğuzların Kargın boyuna mensup bir Türkmen babasıdır. Onun 1219-20'lerde Anadolu'ya geldiği ileri sürülmektedir (Çelebi, 1995). Dede Garkın'ın gelip yerleştiği ve bir zaviye yaptırdığı Kanlıkavak köyü 13.yüzyılda Elbistan'a bağlı Göksun nahiyesi yakınlarındaydı. Onun meziyetlerini işiten Sultan¹ veziri ve adamlarıyla birlikte ziyarete gelerek ona 17 köyü vakfetmiştir (Çelebi, 1995: 9). Mehmet Ali Hacıgökmen Sultanın ona 17

¹ Selçuklu kaynaklarında I. Alaeddin Keykubad'ın Dede Garkın'ı ziyaret ettiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak sultanın Dede Garkın'ın bulunduğu Elbistan yöresine iki defa gelmiştir. Bunlardan biri 1225'de Kilikya Ermenileri üzerine düzenlediği seferde Göksun yakınlarında bulunan Çinçin Kalesi'ni fethetmiştir. İkincisi ise 1234'te Eyyubilerin Anadolu'ya saldırısına karşı koymak amacıyla Elbistan'a uğramasıdır. Sultan bu iki seferinden birinde Dede Garkın'ı ziyaret etmiş olmalı.

köy vermesine yeni bir yaklaşım getirmiştir (Çelebi, 1995: 7; Çelebi, 1995: 9; Gökmen, 2020: 296).² Dede Garkın bir müddet Elbistan ve çevresinde fikirlerini yaymış ve müritlerini yetiştirmiştir. Elvan Çelebi'nin anlatımına göre Baba İlyas ile Rum'a (Anadolu) gidenler de dâhil olmak üzere onun 400 kadar halifesi vardır. Babalık ve Alevilik araştırmaları ile tanınan A. Yaşar Ocak, Dede Garkın ve Baba İlyas'ın daha önceden bir arada olduklarını, Anadolu'ya beraber geldiklerini ve aynı tasavvuf çevresine mensup olduklarını ileri sürmektedir (Çelebi, 1995: 8-9; Ocak, 1996: 99). Hacı Bektâş Velî ve Baba İlyas köken olarak Horasanlı olup Ebü'l-Vefâ tarafından kurulan Vefâiyye tarikatına bağlıydılar. Her ikisi de Anadolu'da bulunan Vefâiyye şeyhi Dede Garkın'a intisap etmişlerdi (Mélakoff, 2009: 72-73, 119). İlk başlarda Dede Garkın Elbistan'da, Baba İlyas Amasya'da ve Baba İshak ise Kefersud'daydı. Bunların yaşadıkları bölgelerin birbirine yakınlığı sebebiyle zaman zaman bir araya geldikleri ileri sürülmektedir. Bu buluşma yeri ise muhtemelen Dede Garkın'ın zaviyesinin bulunduğu Kanlıkavak köyüdür. Onun mensup olduğu Kargın boyu Anadolu'nun muhtelif yerlerinde yaşamaktaydı. Bilhassa da Dulkadir Ulsu olarak gösterilen aşiretler arasında önemli bir yere sahipti. Diyarbakır, Gaziantep ve Maraş bölgesinde yaşayan Kargınlar, Dulkadirliiler içinde sayılmaktadırlar. Kargınlar boyuna mensup Beşenli (Beşanlı) Oymağı Dulkadir Beyliği içinde önemli bir nüfusa sahipti (Sümer, 2001: 499; Ocak, 1996: 100; Şahin, 2012: 600; Sarı, 2018: 368-369). Günümüzde Beşenli aşiretinin Maraş merkezine bağlı Bertiz yöresinde ve Zeytun yakınında iki köyleri bulunmaktadır.

Dede Garkın'ın Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Kanlıkavak köyünde adına yapılmış bir zaviyesi vardır. Sadullah Gülten tahrir kayıtlarına dayanarak Anadolu'da Dede Garkın zaviyeleri ve Kargın boyu hakkında önemli bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmaya göre 1526 tarihli tahrir defterinde toplam 19 hane olan cemaatin 9 hanesi Dede Garkın zaviyesine hizmet etmekte olup geri kalanları ise zaviyenin kurbandaranlarıydı. Burada hizmet eden Musa Veled-i Eynebey, Dede Garkın evladı ve Pir olarak yazılmıştır. Zaviyede bahsedilen cemaat 1530 tarihli icmal defterinde Küşne taifesine tâbi ve Dede Garkın ismiyle kaydedilir (Gülten, 2011: 150; Şahin, 2012:601). Bu zaviye Osmanlı tahrirlerinde son Dulkadir beyi Şehsuvaroğlu Ali Bey zaviyesi ile birlikte kaydedilmiş olup 33 dervişi bulunmaktaydı (Solak, 2015: 331; Aksüt, 2017: 277; Kurt, 2011: 385; Baş vd 2007: 213-214). Cemaat daha sonraki kayıtlarda Dede Garkın olarak kaydedilmiş olup 1563 tarihli defterde Küşne taifesi yerine Eşkinciyan taifesi olarak gösterilmiştir. Bu defterde cemaat üyelerinden Bali, Dede Kargın evlatlarından gösterilmiştir (Gülten, 2011: 150). 1564 tarihinde Kars-ı Maraş (Kadirli) Sancağına bağlı Göksun nahiyesinde Tenri Bayat isimli mezrada Dede Garkın oğullarının ziraat ettikleri kayıtlıdır (Gülten, 2011: 151). Günümüzde Göksun'a bağlı olan Kanlıkavak köyü ile 1564'te kayıtlarda adı geçen Tenri Bayat köyleri acaba aynı yerleşim yeri olup olmadığı henüz açıklığa kavuşturulamamıştır. Kanlıkavak köyünde Aşar boyuna mensup Türkmenler meskündür. 1563 tarihli Tahrir Defteri'nde Maraş Sancağı'na bağlı Çakal-ı Sagir (Küçük Çakal) köyünde kalabalık bir nüfusa sahip Kargın cemaatinin ziraat ettiğine dair kayıtlar bulunmaktadır (Yinanç, 1986: 56). Maraş, Antep ve Elbistan kazalarında Kargın köyleri ve mezraları vardı. Buralarda Kargın boylarına mensup Türkmenler yaşamaktaydı (Sümer, 2001: 499; Gülten, 2011: 151; Solak, 2015: 373). Maraş Sancağına bağlı Antep, Elbistan, Göksun ve Pazarcık'ta Kargın boyuna mensup Türkmenlerin yaşadığı köyler bulunmaktadır. Kanlıkavak Dede Garkın zaviyesi Dulkadirler ve Osmanlılar zamanında da faaliyetlerini sürdürmüştür. Ancak günümüzde bu zaviyeden bir iz kalmamıştır (Ocak, 1996: 99-100).

² I. Alaeddin Keykubad'ın Dede Garkın'a 17 köy bağışlaması konusunda yeni bir görüş ileri sürülmektedir. Buna göre I. Alaeddin Keykubad, ağabeyi İzzeddin Keykavus'a isyan edip Ankara'da tutuklandığında Malatya'ya gönderilip hapsedilmişti. Sultan I. İzzeddin Keykavus 1218'de çıktığı Halep seferinde Eyyubilere mağlup olup Elbistan'a çekilmişti. Yenilginin sebebi olarak gördüğü birçok ümerasını Elbistan'da bir kulübeye doldurup diri diri yaktırmıştı. Daha sonra pişman olup bunlar için Yanmışlar Mescidini (Mescid-i Sühtegân) yaptırmıştı. Sultan 1220'de Malatya'da öldüğünde yerine hapisten çıkarılan kardeşi I. Alaeddin Keykubad geçirilmişti. Bu olaylar yaşandığı sırada veya izleri devam ederken Dede Garkın Elbistan'a gelmişti. Dede Garkın'ı sultana "*Hak ta 'ala bu on yidi 'âşık, Şorusın sinden alısar bayık (Hak teâla bu on yedi aşığın hesabını senden soracaktır)*" demiştir. Sultan da ona bunun sebebini sorunca onların yanarak/yakılarak öldüğünü ifade eder. Bu yaşanan elim olayda Sultanın dâhili olmamasına rağmen ağabeyinden dolayı onu sorumlu tutmaktadır. Bunun üzerine sultan "*Diledüm Hakdan alasın suçumı, Hod görürsüz daşumı vü içümü, On yidi kent pare vakfolsun, hak ta 'ala kabul dek bulsun*" der. Elvan Çelebi "*Şeyh viridi rızâ kabul itdi, İsti 'ânet diledi şeh gidi*" diye yazarak Dede Garkın'ın bunu kabul ettiğini yazar. Sultan ve Dede Garkın arasındaki bu diyalogdan I. İzzeddin Keykavus'un Elbistan'da 17 ümerasını yaktığı anlaşılmaktadır.

Maraş Sancağı içinde Kağındek köyünün Büyük Çerkezli denilen yerin malikânesi vakf-ı zaviye-i Ebu'l-Vefâ'ya bağışlandığına dair bilgi bulunmaktadır (Yinanç vd 1986: 412). Ebu'l-Vefâ zaviyesi ifadesiyle Kanlıkavak'taki Dede Garkın Zaviyesi mi kastediliyor yoksa başka bir yerde mi bu isimle bir zaviye var? sorusu da aydınlığa kavuşturulamamıştır.

Dede Garkın'ın halifeleri arasında seçtiği Hacı Mihman, Bağdın Hacı, Şeyh Osman ve Ayna Dola (Aynuddevle) adlarında dört kişiyi Baba İlyas'ın emrine verip Anadolu'da irşat için görevlendirmişti (Ocak, 1996: 99). Baba İlyas'ın en ünlü halifeleri olan bu dört kişiden sadece Bağdın Hacı'nın nereye gönderildiği bilinmemekle birlikte Pazarcık kazasında onun izlerine rastlanmaktadır. Kazanın eski adı Bağdın olup Bağdın-ı Sagir (Küçük Bağdın) ve Bağdın-ı Kebir (Büyük Bağdın) şeklinde iki yerleşim merkezinden oluşur. 1563 tarihli Maraş Tahrir kayıtlarında geçen Bağdın ismi Hacı Bağdın'dan geldiği izlenimini vermektedir. Söz konusu Büyük Bağdın Köyü'nde Kızıl Hasan adlı çiftlik Kubad b. Tahir tarafından tasarruf edilmekte olup geliri Alâüddevle Vakfına bağışlanmıştır. Yine Pazarcık nahiyesi içinde Mazman Dede köyünde Yuvalı cemaati ziraat etmekte olup Dedeoğlu Abdülkerim ve kardeşleri ile Bali ve kardeşi Mehmed oğlu Emir Hızır yaşamaktaydılar. Yine burada bulunan Dikilitaş mezrası da Bağdın-ı Kebire bağlıydı (Yinanç, 1986: 197-198). Bağdın günümüzde Pazarcık kazasının bir mahallesidir. Ayrıca Sayacı Bağdın adlı bir yerleşim merkezi daha bulunmaktadır. Burasının ise Narlı'ya yakın bir yerde olduğu ileri sürülmektedir (Aksüt, 2006: 83). Bundan başka Bozok'ta Bahadın, Amasya'da Bağdın adlı yerleşim yerleri de Hacı Bağdın'ı çağrıştırmaktadır. Ancak Bağdın Hacı'nın Dede Garkın halifesi olduğu ve daha sonra Baba İlyas'ın emrine girdiği, Şam diyarından Pazarcık'a geldiği ve burada öldüğü rivayetler arasındadır (Aksüt, 2006: 84).

Dede Garkın adına Maraş, Mardin ve Hamid (Uluborlu) yöresinde zaviyeler bulunmaktadır. Maraş ve Hamid'de bulunan zaviyelerde görev yapanların Dede Garkın Evlatları şeklinde yazılması ilginçtir (Gülten, 2011: 153). Dede Garkın, Baba İlyas el- Horasanî ve Hacı Bektâş Velî'den önce Anadolu'da ilk olarak Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye'de görülmüş ve Mardin çevresinde faaliyetlerde bulunmuştur. Bunun ardından Elbistan'a gelen Dede Garkın, Babaî İsyanı (Şekil:1) sonrası muhtemelen buradan ayrılarak Mardin taraflarına dönmüş ve orada vefat etmiştir. Mezarı ise Mardin'in Beriyyecik nahiyesine bağlı Kargın köyünde olması onun son yaşadığı yerin burası olduğu izlenimini vermektedir (Gülten, 2011: 152). Ancak Faruk Sümer, Dede Garkın'ın Göksun'da öldüğünü ve mezarının da burada bulunan zaviyede olduğunu yazmaktadır (Sümer, 2001: 499). Ayrıca Türkiye'de Kargın adıyla birçok köy bulunmakta olup bunlardan biri de Hacibektaş ile Mucur arasındadır.

Hacı Bektâş Velî

Harizmşahlar Devleti ahalisinden olduğu bilinen Hacı Bektâş Velî, Horasan'ın Nişâbur şehrinde doğmuştur. Velâyet-Nâme'ye göre babası Sultan İbrahim Sanî annesi ise Hâtem adlı bir kadındır. Çocukluk ve gençlik yılları doğduğu kentte geçti ve ilk eğitimini burada aldıktan sonra Türkistan'a gitti ve Ahmet Yesevî ile görüşüp velîlik alametlerini alarak memleketine döndü (Gölpınarlı, 2014: 4-11). Hacı Bektâş Velî'nin Nişâbur'un 10 Nisan 1221'de (Özgüdenli, 2007:150) Moğol işgali öncesinde buradan ayrıldığı tahmin edilmektedir. Hacı Bektâş Velî, Anadolu'ya gelmeden önce İran'dan Necef'e geçip burada erbain çıkardıktan sonra Mekke'ye gelmiş ve burada üç yıl kalmıştır. Daha sonra Medine, Şam, Halep, Urfa-Kilis, Antep üzerinden Elbistan'a gelmiştir. Buradan da Afşin'de bulunan Ashâbü'l-Kehf'e³ (Şekil: 2) uğrayıp erbain çıkarmıştır. Daha sonra Kayseri⁴-Sinason (Mustafapaşa)-Ürgüp-Uçhisar-Açık Saray (Gülşehir) üzerinden Sulucakarayük'e gelmiştir (Gölpınarlı, 2014: 18-23). Bu yolculuğu sırasında yanında kimlerin olduğu bilinmemektedir. Kendisinin de mensup olduğu Bektâşlı oymağı daha önce Anadolu'ya gelmiş olmalıdır.

³ Ashabü'l-Kehf/Yediuyurlar Afşin (Efsus) ilçesine 7 km mesafededir. Burada bulunan yapılardan anlaşıldığı üzere Hristiyanlar döneminden kalan kilise kalıntısı üzerine bir mescit yapılmıştır. Sultan I. İzzeddin Keykavus (1211-1220) ve I. Alaeddin Keykubad (1220-1237) zamanlarında Maraş Valisi Nusretüddin Hasan Bey tarafından büyük bir külliye inşa edilmiştir. Mescit, medrese ve handan oluşan bu külliyyeye Dulkadir Beyliği ve Osmanlılar zamanında eklemeler yapılmıştır. Külliye 1960 ve 2007'de restorasyondan geçirilmiştir.

⁴ Hacı Bektâş Velî'nin Kayseri'den Sinason'a kadar geçtiği güzergâh: İncesu-Yelişhisar (Develi Karahisar)-Soğanlı-Taşkınpaşa üzerinden Sinason'a ulaşan yol olmalı.

Hacı Bektâş Velî'nin memleketinden çıktıktan sonra Anadolu'ya gelişine kadar geçen sürede kardeşi Menteş'in onun yanında olup olmadığı bilinmemektedir. Eflakî onun Hacı Bektâş Velî'nin Baba İlyas'ın has halifelerinden biri olduğunu yazmaktadır (Eflakî, 1989: 411-414). Müellif, Horasanlı olarak kaydettiği onun ve kardeşinin Sivas'a gelerek Baba İlyas ile görüşüklerini belirtmektedir. Onlar görüşme sonrası Kırşehir'e dönmüşler ve buradan Kayseri'ye geçmişlerdir. Müellif, Babaî İsyanı hakkında bilgi vermeden Hacı Bektâş Velî'nin kardeşi Menteş'i Kayseri'den Sivas'a gönderdiğini ve onun orada şehit edildiğini yazmaktadır. Bu bilgilerden anlaşıldığı üzere Menteş, Babaî isyanına katılmıştır (Atsız, 1970: 164). Ancak Hacı Bektâş Velî'nin bu isyana katılmadığı ileri sürülmekle birlikte kardeşi Menteş'i neden isyancıların bulunduğu Sivas'a gönderdiği bilinmemektedir. Hacı Bektâş Velî'nin vefatından sonra yazıya geçirilmiş ve en eski istinsahı olan Veleyât-Nâme'ye göre Elbistan'da bulunduğu sırada kendisine taç ve geyik derisi bir serpuş vermiş olan İbrahim Hacı adlı bir müridi vardı. Bu taç yüzünden bölgede bulunan Dede Garkın evlatları ile aralarında anlaşmazlık çıkar. Dede Garkın evlatları geyik derisi serpuşu giyme hakkını elde ederken Hacı Bektâş Velî müritleri ise elifi ve Hüseyinî tacı giyerler. Hacı Bektâş Velî müridi İbrahim'e Dulkadir ilinden Bozok ve Üçok'u bağışlar (Gölpınarlı, 2014: 21-22).

Moğol baskısı sonrası Türkistan ve Horasan'dan Anadolu'ya akan Yesevi müritleri, diğer mutasavvıflar ve düşünürler Selçuklu ülkesinin muhtelif yerlerine yerleştiler. Bunlar geldikleri memleketlerini fikir, kültür ve düşüncelerini etrafa yaymaya başladılar. 13. yüzyılın Anadolu'sunun kültür ve fikir hayatının oluşmasında bu şahsiyetlerin büyük rolü olmuştur. Dede Garkın Elbistan'a, Baba İlyas Amasya'ya ve Hacı Bektâş Velî ise önce Elbistan'a daha sonra ise Sulucakarahöyük'e yerleşmişlerdir (Mélïkoff, 2009: 72). 1240'ta çıkan Babaî İsyanı sebebiyle kendisi, akrabası, şeyhi, halifesi veya müridi dâhil olanlar Selçuklu yönetimi tarafından takibe alınırlar. Hacı Bektâş Velî isyana katılmasa da kardeşi Menteş isyancılar arasında olması sebebiyle öldürülür. Bu yüzden şüpheli bir duruma düşmüştü ve Elbistan'dan ayrılıp gözden uzak bir yer olan Kırşehir'e bağlı Sulucakarahöyük'e yerleşmişti. Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra Maraş ve Elbistan'da Dulkadir Beyliği ile Kayseri, Sivas, Amasya ve Kırşehir gibi yerlere hâkim olan Eratnalılar zamanlarında Dede Garkın, Baba İlyas ve Hacı Bektâş Velî gibi şahsiyetlerin halife ve dervişleri faaliyetlerini sürdürmüşlerdir (Şahin, 2012: 601). Hacı Bektâş Velî'nin Bektâşlı cemaatine mensup olduğuna göre kendisi bağlı olduğu bu cemaatle mi Anadolu'ya geldi yoksa daha sonra bunlarla Anadolu'da mı buluştu bunlar şimdilik bilinmemektedir. Ancak Anadolu'da ilk geldiği yer olan Elbistan'da Bektâşlı cemaatinin yaşadığı bilinmektedir. 1563 tarihli Maraş Tahrir defterinde Kızıl Kandil köyüne bağlı Şıvgın Mezrasında Bektâşlı cemaatinin ziraat ettiği kayıtlıdır (Yinanç, 1986: 533-534).

Babaî İsyanı (1240)

Moğolların önünden kaçan Türkmenlerin yanında Celâleddin'in Yassıçemen'de mağlubiyetinden sonra onun beyleri ve askerlerinin önemli kısmı Selçuklulara sığınmıştı. Bunların yanında ulema, tarikat mensubu şeyh ve derviş gibi kişilerden de birçok kişi Anadolu'ya yerleşmişti. Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubad, Harizmşah Devleti ahalisinden olan bu kitlelerin bey ve askerlerini ordusuna almıştı ve onlara çeşitli mevkiiler vermişti. Şeyh ve dervişlere büyük itibar gösterip ziyaret etmiş ve onlara kalacakları tekke ve zaviye yapacakları yerler vermişti. Türkmenlere ise kışlak ve yaylaklar verilmişti. Sultan, Amasya'da bulunan Baba İlyas Horasanî'yi de ziyaret ederek ona saygı gösterip dostluk onunla kurmuştu (Çelebi, 1995: XLVII). Ancak sultanın ölümüyle yerine geçen oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in veziri Sadettin Köpek'in girişimleriyle Harizm ümerasından Kayır Han'ın tutuklanıp öldürülmesi neticesinde ona bağlı komutan ve askerler ayaklanmıştı. Bunların üzerine yürüyen Selçuklu ordusu mağlup olmuştu. Hârizmşahlılar ise Urfa ve Harran taraflarına çekilmişlerdi. Bu gidişattan memnun olmayan Hârizm kökenli Türkmenlerin de isyanına neden olmuştur. Onların dinî liderlerinden olan Baba İlyas'ın da isyan etmesinin sebebine bu açıdan bakmak gerekir.

Baba İlyas el-Horasanî, 13. yüzyılın ilk çeyreği içinde, Elbistan yöresinde faaliyet gösteren Türkmen şeyhi Dede Garkın'ın halifesi olarak görülmektedir. O da Dede Garkın gibi "Vefâî tarikatı"na mensup olup söz konusu tarikatının fikir ve görüşlerini yaymada büyük başarı elde etmişti. Bu yüzden de onu temsil etmek üzere Samsat (Sümeysat) civarındaki Kefersud köyünde görevlendirmiştir (Atsız, 1992: 1). Bir süre sonra Baba İlyas'ın Dede Garkın'ın isteği üzerine yanına verilen dört müritle birlikte Amasya Çat köyüne gönderildiği ve Kefersud'da ise Baba İshak'ın görevlendirildiği bilinmektedir

(Çelebi, 1995: 18; Koca, 2016: 124). I. Alaeddin Keykubad Amasya'ya yerleşen Baba İlyas Horasanî'yi ziyaret etmiştir. Baba İlyas'ın Sultan ile yakın münasebetleri sonucunda müritleri çoğalmıştır (Ocak, 1996: 94).

Elbistan bölgesinde Sünnî Türkmenlerin yanında bölgeye daha önce geldiği ileri sürülen Şii eğilimli Ağaçeri Türkmenleri de yaşamaktaydı. Maraş, Malatya ve Sivas arasında Elbistan bölgesinde bulunan dağlık alanı yurt tutan Ağaçeri Türkmenleri ağaç işleri ve hayvancılıkla uğraşmaktaydılar. M. H. Yinanç, Ağaçerilerin Babaî isyanına katıldıklarını belirtmektedir (Yinanç, 2017: 264). Moğolların Türkistan, Horasan ve İran'ı istilaları ile bu bölgelerden çeşitli tarikatlara mensup pek çok mutasavvıf yanında Türkmenler de göç etmişti. Bunlar Samsat, Kefersud⁵, Ayıntap, Malatya, Maraş, Elbistan, Sivas ve Amasya'ya kadar olan bölgelere yerleşmişlerdir. Alâeddin Keykubad'ın ölümünden sonra yerine geçen oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in sultanlığı zamanında Selçuklu ülkesinde yaşanan olaylar sebebiyle devlet Moğollar önünden kaçıp gelen kitleler ile ilgilenememişti. Bu Türkmenlerin dinî lideri olan Baba İlyas-ı Horasanî, Selçuklu kenti Amasya'da bir zaviye kurmuştu (Ocak, 1991: 368). Onun müridi olan Baba İshak ise Kefersud'da bulunmuştur. Baba İlyas ve Baba İshak'a bağlı olan Türkmenlere Babaî ve onların çıkardıkları ayaklanmaya da Babaî İsyanı adı verilir. Babaî İsyanı'nın birinci evresi Amasya'da Baba İlyas tarafından 1239-1240'ta başlatılmıştır. İsyanın ikinci evresini ise onun halifesi Baba İshak Kefersud, Gerger, Samsat ve Hısn-ı Mansur (Adıyaman) tarafında başlatmış ve Malatya üzerine yürümüştür. Baba İshak kentin Selçuklu valisi Malatya Valisi Muzafferüddin Ali Şîr'i iki defa mağlup ederek Elbistan'a doğru ilerlemiştir. Sadece Süryani Müellifi Abu'l-Ferec isyanın Elbistan tarafına yayıldığını yazmaktadır (Bar Hebraeus, 1950: 539-540). Bölgede korkunç bir yağma ve tahribat yaparak kendilerine direnenleri katledip katılanlarla birlikte Sivas üzerinden Amasya'ya ulaşmışlardı (Ocak, 1996: 116; Ocak, 1991: 368; Koca, 2016: 132). Baba İshak Amasya'da şeyhine ulaşmadan önce Selçuklu kuvvetleri Baba İlyas'ı ele geçirerek öldürmüşlerdi. Şeyhinin intikamını alma düşüncesiyle Selçuklu kuvvetlerine saldıran Baba İshak onları mağlup ederek başkent Konya'ya yürümüş ancak Kırşehir'de Malya Ovası'nda Selçuklu ordusu tarafından karşılanıp mağlup edilmişti. Burada Baba İshak'la birlikte 4000 Babaî Türkmen'i öldürülmüştü (Ocak 1991: 369).

Ağaçeri İsyanı (1253)

Babaî İsyanı ve arkasından 1243'te Köseadağ Savaşı'nda Selçukluların Moğollara yenilmesi nedeniyle Anadolu'da siyasi, sosyal ve iktisadî durum bozulmuştu. Bu sırada bölgede bulunan Ağaçeri Türkmenleri, Faruk Sümer'e göre Babaî İsyanına da katıldıktan sonra Elbistan'ın dağlık ve ormanlık alanlarına sığınmışlardı (Sümer, 1988: 460). Ortaya çıkan otorite boşluğundan faydalanan Ağaçeriler 1253 yılında vergi vermeyi reddedip eşkıyalık yapmaya ve bölgeden geçen kervanları vurmaya başlamışlardır. İsyancıların Kayseri-Elbistan-Halep ile Sivas-Malatya kervan yollarını kesip tacirleri soymaya başlamaları üzerine Maraş Valisi İmadeddin onlara karşı koyamayarak Konya'da bulunan Sultan II. İzzeddin Keykavus'tan yardım istemiştir. 1255'te Ağaçerilerin üzerine gönderilen Selçuklu ordusu, Moğol komutanı Baycu Noyan'ın yeniden Anadolu'ya girmesi üzerine geri çağırılmıştır. Aynı sırada Kilikya Ermenileri de Maraş ve Elbistan yöresine saldırılar düzenlemişlerdir. Bir yandan Ağaçeri isyanı diğer yandan da Ermenilerin saldırıları üzerine vali İmadeddin Maraş'ı terk edip Halep tarafına giderek Eyyübîlere sığınmıştır. Ermeniler savunmasız kalan Maraş'ı 1258'de işgal etmişlerdir. Uzun yıllar devam eden Ağaçerilerin isyanları 1260'ta bölgeye gelen Moğol ordusu tarafından bastırılmış ve onların büyük bir kısmı katledilmiştir. Geri kalan Ağaçeriler Anadolu'nun muhtelif yerlerine dağılmışlardır. Günümüzde Ağaçerilerin devamı olarak Tahtacı Türkmenleri kabul edilmektedirler. Ağaçerilerin eski yurtlarında yaşan ve Alevi olan Türkmenler kendilerinin Ağaçeri olduklarını bilmedikleri gibi kendilerini Tahtacı olarak da adlandırmamaktadırlar. Elbistan'ın Nurhak bölgesinde yaşayan Alevi Türkmenleri de Ağaçerilerin bakiyeleridir. Yine Maraş'ın Tahtalidedeler köyünde yaşayan Alevi Türkmenler de muhtemelen Ağaçeriler'in torunlarıdır. Maraş ile Adana arasındaki Anti-Toros dağlarında yaşayan ve hala ağaç işçiliği yapan ve Sünniliği seçen Türkmenler de Ağaçerilerin bakiyeleridir. Adana, Tarsus, Mersin, Antalya gibi kentlerin kırsal kesiminde yaşayan, orman işçiliği ile uğraşan ve kendilerine Tahtacı denilen Alevi Türkmenler de Maraş ve Elbistan tarafından gelen Ağaçeri Türkmenlerinin kalıntılarıdır. Bazı araştırmacılar Tahtacıları Ağaçerilerin devamı olarak kabul etmese

⁵ **Kefersud:** Keferdiz, Keferdik gibi isimlerle anılan Osmanlı Dönemi'nde Kâhta'ya bağlı bir köy olan bu yerleşim merkezi Gerger'in kuzeyinde olup Malatya'ya bağlı Doğanşol kazasıdır.

de Faruk Sümer ve Ahmet Yaşar Ocak gibi tarihçiler bu görüşü reddetmektedirler (Sümer, 1988: 460; Ocak, 1996: 118). M. Halil Yinanç, Ağaçerilerin günümüzde Maraş-Adana ve Antakya çevrelerinde yaşayan Tecirli Türkmenlerinin ataları olduğunu ileri sürmektedir (Yinanç, 2017: 264).

1337'de kurulan Dulkadir Beyliği topraklarında Ağaçeri bakiyeleri, Babaî İsyanı artıkları, Dede Garkın müritleri ve Hacı Bektâş Velî tarikatına bağlı pek çok Türkmen unsur yaşamaktaydı. Dede Garkın'ın mensup olduğu Kargin boyu ile Hacı Bektâş Velî'nin aşireti Bektâş-Bektâşlı Dulkadir Beyliği sınırları içinde ikamet etmekteydi (Sarı, 2018: 217-218, 368-369). Hatta Bektâşlılar beylik içinde en etkili oymaklardan olup Aksaray, Niğde ve Bozok taraflarına yayılmışlardı.

Kadıncık Ana

Hacı Bektâş Velî'nin Elbistan'ı terk edip Kayseri üzerinden Sulucakarahöyük'e vardığında ona en fazla destek olan kişi Kadıncık Ana adlı bir şahsiyetti. Bu kadının Elbistan'da bulunan Kadıncık Mezrası ile bir ilgisi olabilir mi? Daha önce bölgede bulunan Hacı Bektâş Velî ile bir tanışıklığı var mı? Yoksa bu Kadıncık Ana söz konusu Kadıncık köyüne mensup olduğu için mi bu adı almıştır? soruları sorulabilir. Kadıncık obası Elbistan kazasının Sarsab Nahiyesi'ne bağlı Bebe, Beştepe ve Aktıl mezralarında yaylayıp, Ayn'ü-Arus nahiyesinin Bozdoğan köyünde kışlamaktaydılar. Kadıncık Ana adını Elbistan'ın Aktıl ve Sultan-Korusu'nda Koçu Baba'nın topluluğu olup Koçu obasıyla birlikte yaşayan Kadıncıklı obasından aldığı ileri sürülmektedir. Kadıncık Ana'nın mensup olma ihtimali olan Kadıncıklı obası ile Hacı Bektâş Velî'nin mensup olduğu Bektaşlı aşireti daha önce Elbistan'da birbirlerine yakın yerleşme yerlerinde yaşamışlardır. Hacı Bektaş Velî Sulucakarahöyük'e gitmeden önce Kadıncıklı cemaati ya da Kadıncık Ana buraya yerleşmiş olmalıdır. Bir tanışıklık sonucu Kadıncık Ana'nın Hacı Bektâş Velî'ye evini açması ve gösterdiği saygı bundan dolayı olabilir (Aksüt, 2017: 278). Hacı Bektâş'ın mensup olduğu Bektaşlı aşireti de Çepni boyuna bağlıydı. Çepniler de Sulucakarahöyük'e yerleşmişlerdi. Babaî İsyanından dolayı şüpheli duruma düşen kendisinin Sulucakarahöyük'e akrabalarının yanına gitmesi bir tesadüf değildir. Çepni boyunun Kırşehir'de de yerleştiği bilinmektedir (Sümer, 1993: 269; Ocak, 1996b: 455). 1563 yılında Maraş'da Kadıncıklı Cemaati, Elbistan kazası Ahsendere Nahiyesi Kadıncık Karyesi ve Oflaz Mezrasında ziraat etmiştir (Yinanç, 1986: 523-526)

Ümmet Baba

Elbistan yöresinde Alevilik üzerinde çalışan pek çok araştırmacı bulunmaktadır. Ancak bunların hiçbiri bölgede türbe ve zaviyeleri bulunan Dede Baba ve Ümmet Baba'dan bahsetmemektedirler. Her iki şahsiyetin türbesi de geçmişte hem Sünnî kesim hem de Alevi kesim tarafından ziyaret edilirdi. Bu iki şahsiyet Hacı Bektâş Velî'nin halifeleri olup Sünnîler tarafından itibar edilen erenlerdir. Dulkadir Beyliği kaynakları ile Osmanlı dönemi tahrir kayıtlarından bu erenler Hacı Bektâş Velî ile ilişkilendirilmektedirler. Dulkadir Beyliği'nin hâkim olduğu coğrafyada Sünnî Türkmenlerin yanında Bektâşî tarikatı mensupları, Dede Garkın ocağına bağlı olanlar ve diğer Alevi unsurlar birlikte yaşamaktaydılar. Dulkadir yöneticileri Sünnî olmakla birlikte bütün tebaalarına eşit davranmaktaydılar. Dulkadir beyleri, Elbistan'da bulunan Hacı Bektâş Velî'nin müridi Himmet Baba (Ümmet Baba) türbesini imar edip yanına bir de mescit, zaviye ve medrese eklemiştirler. (Şekil: 3) Bu türbenin 13. ya da 14.yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Himmet Baba mescidine Babaîyye Mescidi adı denilmesi de onun Babaîlerle ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu mescit Alâüddevle Vakfiyesi'nde Babaîyye adıyla geçmektedir (Yinanç, 1986: 486; Özkarcı, 2003: 52-78). Babaîyye mescidi Anadolu'da bu isimle kaydedilen tek eserdir. Ümmet Baba Zaviyesi ve Osmanlı dönemine ait H.1173/M.1760 tarihli bir belgeye göre zaviyenin Bektâşî tarikatına bağlı olduğu Hacı Bektâş Velî evladından Şeyh el-Hac Süleyman Efendi'nin postnişinlik yaptığı belirtilmektedir (Baş, 1996: 94; Duru, 2015: 252). Ümmet Baba ile ilgili yazılan makalede onun Dulkadir Beyliği zamanında yaşayan bir âlim şahsiyet olduğu ileri sürülmektedir. Ancak Dulkadir Beyliği ile ilgili kaynaklarda Ümmet Baba'dan bahsedilmemektedir. Bizim görüşümüze göre Ümmet Baba, Hacı Bektâş Velî'nin halifelerinden olup Elbistan'da vefat etmiş ve buraya defnedilmiştir. Ümmet Baba'nın türbesi Selçuklu kümbeti özelliklerini taşımaktadır. Halk tarafından sevilen bir şahsiyet olduğu için Alaüddevle türbesinin bitişiğine camii, zaviye ve medrese inşa ettirmiştir (Özkarcı, 2003: 48).

Dede Baba (Dede Abdal-Deve Baba)

Yörede bulunan bir diğer önemli şahsiyet de Afşin'de türbesi ve zaviyesi bulunan Dede Baba'dır (Dede Abdal-Deve Baba). Himmet Baba'nın kardeşi olduğu ve onun da Hacı Bektâş Velî'nin müridi olduğu ileri sürülmektedir. Yöre halkı tarafından velî olarak kabul edilen Dede Baba ile ilgili çeşitli rivayetler anlatılmaktadır. Bunlardan birine göre Dede Baba, 1226'da Medine'den Ashabü'l-Kehf'i tamir etmek için gelen bir derviş ya da komutandır. Dede Baba'nın çok sayıda devesi bulunmakta olup onlarla Ashabü'l-Kehf külliyesine taş taşımış ve yapımında büyük emeği geçmiştir. İkinci bir rivayete göre ise Dede Baba develeri ile Selçuklu ordusuna erzak taşımıştır. Üçüncü rivayete göre ise Şah İsmail ile Yavuz arasındaki çarpışma sırasında iki Türk hükümdarının savaşmasını istemediğinden dolayı Afşin'de şehit edilmiştir (Karaoğlan, 2018: 29-31; Duru, 2015: 201).

13.yüzyıldan kalan Dede Baba türbesini Dulkadir beylerinden Alâüddevle yeniden yaptırdığı gibi bir de onun için zaviye inşa ettirmiştir. (Şekil:4) Alâüddevle'nin H. 906/M.1500 ve 14 Muharrem 916/M.23 Nisan 1510 tarihli vakfiyelerine göre Efsus köyünün gelirinin yarısı Dede Baba Zaviyesi'ne yarısı da Ashabü'l-Kehf'e bağışlanmıştır. Osmanlı arşiv kayıtlarına göre 1527, 1548, 1563, 1734, 1793 ve 1802 tarihli belgelerde Dede Baba zaviyesindeki görevlilerle ilgili bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilere göre zaviye Bektâşî tarikatına bağlı olup Hacı Bektâş Velî soyundan gelenler tarafından idare edilmekteydi (Özkarıcı, 2018: 26). Maraş tahrir defterindeki kayıtlara göre 1526 tarihinde Kabaklar köyü ahalisinden bazıları Dede Baba zaviyesinde görevlendirilmiştir. Zaviyeye 1345 akçe vakfedilmiştir (Solak, 2015: 218). Kabaklar köyünün 1563'te geliri 2696 akçe olup bunlar zaviyeye bağışlanmıştır. 1525'te ise Efsus köyünün 19585 ve 1563'te ise 18552 akçe geliri olup bunların yarısı zaviyeye bağışlanmıştır. 1689'da Dede Baba zaviyesinin 5760 ve 1850-57 arasında ise 8033 kuruşluk geliri bulunmaktadır. 1860'ta ise Dede Baba zaviyesi görevlilerine 3530 akçe ödenmiştir (Özkarıcı, 2018: 26). Zaviye 19. yüzyılın sonlarında fonksiyonunu kaybetmiştir. Günümüzde Dede Baba türbesi, Kayseri, Adıyaman, Malatya ve Maraş yöresinden birçok kişi tarafından ziyaret edilmektedir.

Göksun ve Elbistan'da Dede adıyla anılan ziyaret yerleri bulunmaktadır. Yöre halkı tarafından birtakım kerametleri olduğuna inanılan bu ziyaret yerleri Karaelbistan köyünün Büyük Kayapınar Dağı'nın zirvesinde Dede Tepesi'nde (Karaoğlan, 2018: 26-28) ve Göksun'un Bozhöyük köyünde Aliölen mevkiinde bulunmaktadır (Karaoğlan, 2018: 28). Bu ziyaret yerlerinde Dede adıyla anılan şahsiyetlerin mezarları bulunmaktadır. Muhtemelen bu şahsiyetler 13. yüzyılda bölgede yaşayan Dede Kargın ile ilişkili olmalıdır.

SONUÇ

11. yüzyıl sonlarında Türklerin idaresine geçen Yukarı Ceyhan bölgesinin kentleri Elbistan, Afşin ve Göksun'da pek çok siyasi, sosyal ve iktisadî gelişmeler yaşanmıştır. 13. yüzyılda Türkistan ve Horasan ahalişi Moğolların önünden sürülenip Anadolu'ya sığınmışlardı. Bunların çoğunluğu Harizmşah ahalisinden olup Elbistan yöresine yerleşmişlerdi. Bunlar arasında Dede Garkın ve Hacı Bektâş Velî de bulunmaktaydı. Bir müddet burada yaşayan bu şahsiyetler adına bölgede zaviyeler yapılmış ve dervişler yetişmiştir. Bu süreç içinde bölgede de etkileri olan 1240'da Babaî İsyanı çıkmıştır. İsyân sırasında ya da sonrasında Dede Garkın ve Hacı Bektâş Velî buradan ayrılmıştır. Babaî İsyanı'nın etkileri sürerken 1253'te Elbistan'da yaşayan Ağaçeri Türkmenlerinin ayaklanması yaşanmıştır. Dede Kargın halife ve müritleri adına Göksun'un Kanlıkavak köyünde bir zaviye yaptırılmış ve 19. yüzyıla kadar bu eser varlığını sürdürmüştür. Hacı Bektâş Velî'nin halife ve dervişleri Elbistan, Afşin ve Göksun'da yaşamaya devam etmişlerdir. Bunlar arasında öne çıkanlar Ümmet Baba ve Dede Baba'dır. Ümmet Baba'nın Elbistan'da Dede Baba'nın ise Afşin'de türbe ve zaviyeleri bulunmaktadır. Selçuklu, Dulkadir Beyliği ve Osmanlı zamanlarında yöneticiler ve halk tarafından bu şahsiyetlere büyük itibar gösterilmiştir. Onların zaviyeleri vergiden muaf tutulduğu gibi burada yaşayan dervişlere de gelirler bağışlanmıştır. Dede Garkın'ın mensup olduğu Kargın boyu ile Hacı Bektâş Velî'nin bağlı olduğu Bekteş/Bektaşlı Oymağı'nın Maraş, Elbistan ve Pazarcık yöresinde köyleri vardır. Yine bu boyların Dulkadir Beyliği'nin kuruluşunda rol oynadıkları bilinmektedir. Hacı Bektâş Velî'ye Sulucakarahöyük'te yardım eden Kadıncık Ana da aslen Elbistan'ın Kadıncıklı obasındandır. Dede Garkın'ın halifelerinden Bağdın Hacı'nın da izlerine Pazarcık'ın Bağdın-ı Kebir ve Bağdın-ı Sagir köylerinde rastlanmaktadır.

KAYNAKÇA

ABU'L-FEREC, B. H. (1950). *Abu'l-Ferec tarihi*, C. II, (çev. Ö. R. Doğrul), Ankara: TTK.

Eflakî, A. (1989). *Menâkibü'l-Ârifin*, (çev: T. Yazıcı), c.1, İstanbul.

Aksüt, A. (2017). Elbistan Nurhak Ekinözü Afşin aleviliği üzerine, *Hacı Bektâş Velî Alevilik-Bektaşilik Araştırmalar Dergisi*, 2017/15, 257-297.

Aksüt, H. (2004). Hacı Bektâş Velî'nin sosyal kökeni, *Hacı Bektâş Velî Alevilik-Bektaşilik Araştırmalar Dergisi*, 29, 209-224.

Aksüt, H. (2006). *Mezopotamya'dan Anadolu'ya Alevi erenlerin ilk savaşı, Dede Garkın-Baba İshak-Baba İlyas*, Ankara: Yurt Yayınları.

Atsız, N. (Yay.). (1992). *Aşıkpaşaoğlu tarihi*, İstanbul: MEB Yayınları.

Baş, Y., & Tekin, R. (2007). *Maraş vakıfları (Dulkadirli ve Osmanlı Dönemi)*, Konya: Oğuz Dulkadiroğlu Bektik Kültürü Yaşatma Derneği Yayınları.

Baş, Y. (1996). *Dulkadir Beyliği ve Osmanlı Devleti zamanında Elbistan Eshab-ı Kehf Vakıfları*, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Harran Üniversitesi.

Beldiceanu-Stenheirr, I. (2011). Osmanlı Tapu-Tahrir defterler ışığında Bektâşiler (XV.-XVI. Yüzyıllar) Bektash's in The Light of Ottoman Deed and Tahrir Books (XV.-XVI Centuries), (Çev: İzzet Çıvgın), *Alevilik Bektaşilik Araştırma Dergisi*, 3(2), 130-187.

Durma, A. (2015). *Evlialar şehri Kahramanmaraş*, Samsun.

Erünsal, İ. E. (1995). *Menâkibu'l-Kudsiyye Fî Menâsibi'l Ünsiyye*, Ankara: TTK.

Gökmen, H., A. (2020). *Selçuklu Babaî ilişkileri (Menâkübü'l-Kudsiyye Çerçevesinde)*, Prof. Dr. Abdülkerim Özyayın'a Armağan, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Gölpınarlı, A. (2014). *Manâkib-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî, Vilâyet-Nâme*, İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Gülten, S. (2011). Anadolu'da bir Vefaî Şeyhi: Tahrir defterleri ışığında dede karkın hakkında bazı değerlendirmeler, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı:59, 147-158.

Karaoğlan, H. (2018). Dede (Elbistan) ziyaret yeri, *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, c. 3.

Karaoğlan, H. (2018). Dede (Göksun) ziyaret yeri, *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, c. 3.

Koca, S. (2016). Sosyo-Politik bir olay olan Babaîler ayaklanması (Baba İlyas Horasanî'nin şeyhlikten şahlığa yükselme düşünce ve planının tarihî macerası), *Uluslararası Selçuklu Döneminde Maraş Sempozyumu*, Kahramanmaraş.

Kurt, Y. (2011). Kars-ı Mar'aş Sancağı'nda vakıflar ve mülkler, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, c.1, Kahramanmaraş.

Melikoff, I. (2009). *Hacı Bektaş*, (çev. T. Alptekin), İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Ocak, A., Y. (1991). Baba İlyas, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.4, İstanbul.

Ocak, A., Y. (1991). Baba İshak, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 4, İstanbul.

Ocak, A., Y. (1996). *Babaîler isyanı*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Ocak, A., Y. (1992). Balım Sultan, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.5, İstanbul.

Ocak, A., Y. (1996). Hacı Bektâş Velî, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.14, İstanbul.

Özgüdenli, O. G. (2007). Nişâbur, *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.33, İstanbul.

Özkarıcı, M. (2003). Ümmet Baba Külliyesi, *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 41-65.

Özkarıcı, M. (2018). Dede (Deve) Baba Zaviyesi, *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, c.3, Kahramanmaraş.

Sarı, A. (2018). *XVI. Yüzyılda Dulkadir Türkmenleri*, Ankara: TTK.

Solak, İ. (2015). *XVI. Yüzyılda Göksun*, Kahramanmaraş: Dulkadir Beyliği Araştırmaları, Dulkadir Belediyesi Yayınları.

Sümer, F. (1988). Ağaçeriler, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.1, İstanbul.

Sümer, F. (1993). Çepniler, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.8, İstanbul.

Sümer, F. (2001). Kargın, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.24 İstanbul.

Şahin, H. (2012). Vefâiyyi, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.42, İstanbul.

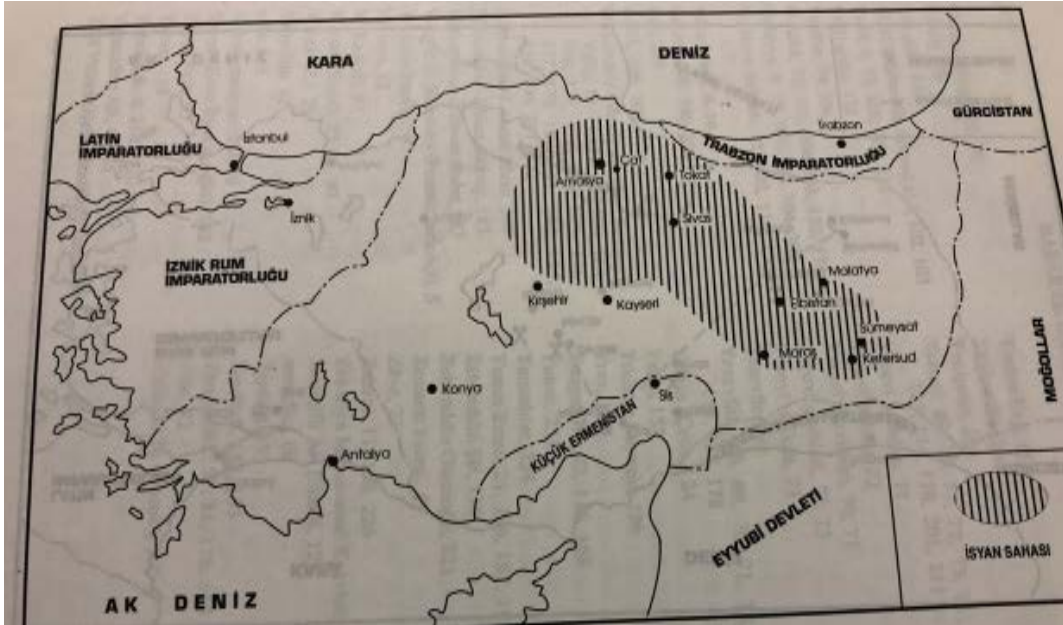
Yinanç, M. H. *Maraş emirleri*, TTEM, 5, (82), 6, (83), 7, (84), İstanbul 1340, 1341.

Yinanç, M. H. (2017). *Elbistan makaleler*, (Hazr. F. Başar-İ. Gökhan-Ö. H. Özalp), Ankara: TTK.

Yinanç, R. vd (1986). *Maraş tahrir defteri (1563)*, c.1-2, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Yinanç, R. (1994). Dulkadir Beyliği, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.9, İstanbul.

EKLER

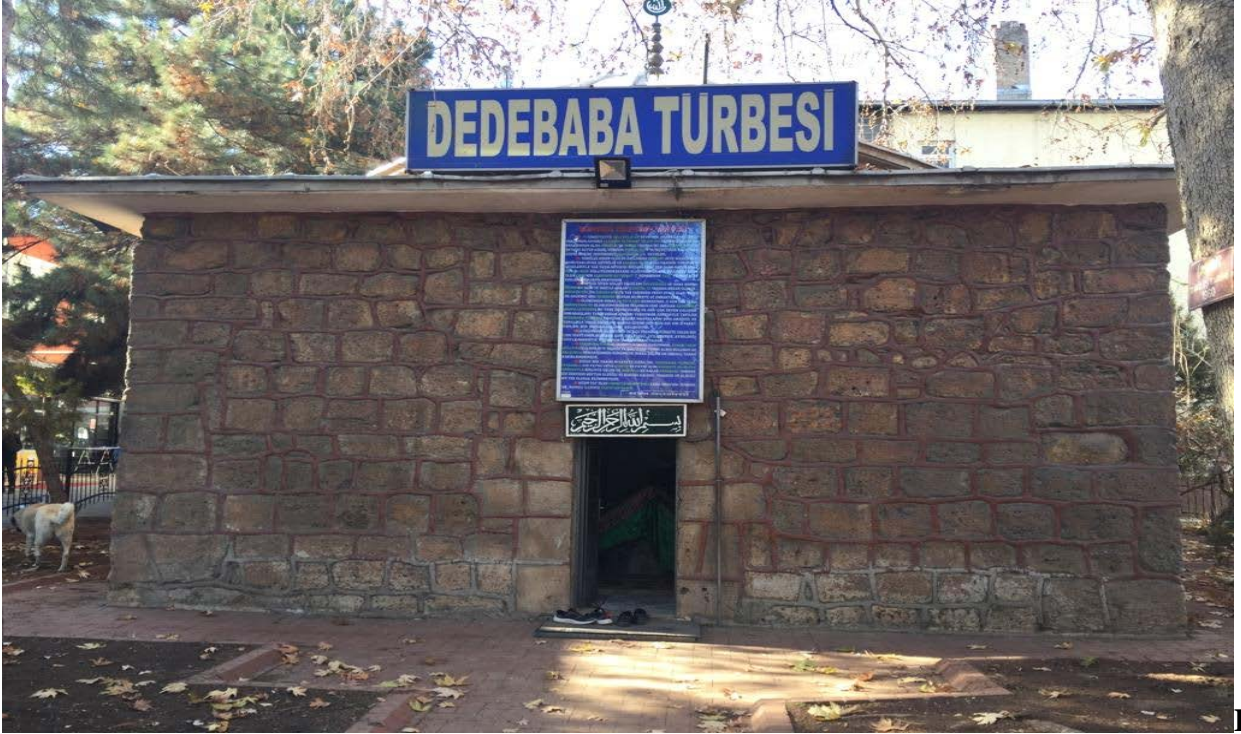
Ek 1: Maraş ve Elbistan'da da etkili olan Babaîler İsyanının Yayılma Alanları Harita: Ahmet Yaşar Ocak, Babaîler İsyanı, İstanbul 1996)

Ek 2: Hacı Bektâş Velî'nin erbain çıkardığı Afşin Ashabü'l-Kehf Külliyesi (Foto: İlyas Gökhan)

Ek 3: Elbistan Ümmet Baba/Babaîyye Camii (Foto: İlyas Gökhan)

4: Afşin Dede/Deve Baba Türbesi (Foto: İlyas Gökhan)

Ek